

FYLKESPROGRAM 2015-2019



MILJØPARTIET DE GRØNNE I FINNMARK

Miljøpartiet De Grønnes mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse.

Økonomien skal underordnes sunne økologiske prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt.

Livskraftige lokalsamfunn, i hovedsak basert på lokale ressurser, er en forutsetning for å nå målet.

INNHOLDSFORTEGNELSE

VÅR VIRKELIGHETSFORSTÅELSE	3
DET GRØNNE IDEOLOGISKE GRUNNLAGET.....	3
NATURBRUK OG MILJØVERN	4
ET MANGFOLDIG FYLKE MED PLESS FOR FLERE KULTURER.....	4
MINERALRESSURSER, ENERGI OG AVFALL.....	6
ET LEVENDE KYSTFISKE.....	7
HAVBRUK.....	8
BÆREKRAFTIG LANDBRUK OG REINDRIFT	9
DYREVERN	10
KLIMA	11
SAMFERDSEL.....	11
ETISK HANDEL OG MILJØVENNLIG FORBRUK	12
KULTUR.....	13
HELSE OG LIVSKVALITET.....	13
INTEGRERING.....	15
SKOLE OG OPPVEKST	15
VIDEREGÅENDE UTDANNING.....	16
ARBEIDSLIV	17
PERSONVERN, DEMOKRATI OG DIGITALE RETTIGHETER	18

VÅR VIRKELIGHETSFORSTÅELSE

Menneskeheten er kommet til et veiskille. Kunnskap, frihet og velferd kan gjøres tilgjengelig for alle. Samtidig truer lokale og globale miljøproblemer vårt livsgrunnlag, og internasjonal urettferdighet og uro vår trygghet. Vi har redskapene for å forme vår egen framtid, men vi trenger politisk vilje og handling for å klare det. Verden over er den grønne bevegelsen alternativet til å gjenta fortidens feil.

I Finnmark skal vi blande ny tid og gammel kunnskap og finne en økologisk bærekraftig livform. Det utelukker at vi satser på miljøskadelige arbeidsplasser. Næringer som mineralutvinning og havbruk må inn i en ny æra der driften er langsiktig og skjer uten forurensning av omgivelsene. Kampen står også om rettighetene til fisken og de andre ressursene vi alltid kan leve av. Lokalt og spredt eierskap er vår forsikring både mot å bli utarmet, og for at vi får levende lokalsamfunn.

DET GRØNNE IDEOLOGISKE GRUNNLAGET

Vår solidaritet strekker seg til naturen og de artene som lever der, til de menneskene som bor i andre deler av verden og til våre etterkommere som skal ta over den jorden vi låner av dem.

Vår frihet handler om å gi forskjellige mennesker muligheten til å leve ut sitt potensiale i et samfunn som er trygt og rettferdig, og vi aksepterer både mangfold og forskjeller blant folk. En frihet som går på bekostning av andre mennesker, vårt livsgrunnlag og naturen er likevel skadelig og må begrenses.

Vi er samtidig et konservativt parti som er villige til å lære av bestående kulturer og sette ned farten når det moderne samfunnet utvikler seg i en retning vi ikke er trygge på. I konservativ ånd vil vi ha en nøktern offentlig pengebruk, og et samfunn som både tilbyr sikkerhet for liv og helse og en visshet om at kulturer kan fortsette å utvikle sin livsform.

Som grunnlag for vår politikk ligger likevel erkjennelsen om at vi må få kontroll over vår ressursbruk og vår forurensning. Vi tillegger egenverdi i friske økosystemer, dyr og menneskers velferd utover det som kan reduseres til vår egoistiske nytte. Vi er villige til å gi avkall på veksttvang, statusjag og kulturuttrykk som ikke er holdbare over tid. Vi gjør derfor valg som verken sosialister, liberale eller konservative kjenner seg igjen i, men som vi mener er nødvendige for å skape et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse.

NATURBRUK OG MILJØVERN

Finnmark bør i hovedsak forvaltes etter prinsippet om vern gjennom bruk. Store deler av vårt fylke er kulturlandskap der mennesket lenge har hatt en rolle. At mennesker er bevisste brukere av fornybare ressurser er med å sikre naturen mot rovdrift og plyndring.

De grønne i Finnmark vil:

- Verne fjorder og innland for miljøskadelig storindustri som gruvedrift med sjødeponering og oppdrett i åpne merder.
- Stå i mot utviklingen der beitearealer, produktive sjøarealer og matjord bygges ned bit for bit.
- At utvalgte områder med skog, våtmark, havbunn og andre artsrike biotoper, eller sjeldne naturtyper får et sterkere vern der menneskets rolle kun er å betrakte og ta vare på leveforholdene.
- At allmenningsrettigheter skal gjelde alle som er bosatt eller har tilknytning til Finnmark etter prinsipper om likebehandling. Slik unngår vi konflikter og gir våre kulturer et felles vern mot press.
- Fremdeles la reinens behov for ro i kalvingsområder begrense den allmenne retten til ferdsel i deler av året.
- Styrke naturoppsynet med nye årsverk som også fungerer som en ekstra beredskap.
- Bygge opp rovdyrbestander i områder der det fins tilstrekkelig med byttedyr de kan leve av.
- Begrense eller forby bruk av jakthunder i sårbare områder, eller ved lave bestander.
- Ta vare på myr og våtmarksområder, som i tillegg til sitt artsmangfold også er lager for store mengder klimagasser.
- Arbeide for stripehogst, plukkhogst eller andre hogstmetoder som minsker karbontap fra skogbunnen og bevarer nøkkelbiotoper i aktive skogbruksområder.
- I samarbeid med frivillighet og andre aktører etablere en skjærgårdstjeneste som kan registrere og samle opp søppel langs kysten og bidra til forsvarlig behandling av farlig avfall.

ET MANGFOLDIG FYLKE MED Plass FOR FLERE KULTURER

I den tradisjonelle samiske kulturen finner vi eksempler på samfunnsoppbygging i arktis som er økologisk bærekraftig. Samtidig har den moderne tiden også påvirket det samiske, og ny teknologi og levemåte prøves ut. Vi vil lære av alle de bestående kulturene i Finnmark, og vil bevare, utvikle eller forkaste levemåter til vi finner de som er tilpasset miljøet og tar vare på folkenes egenart.

De Grønne i Finnmark vil:

- Anerkjenn Samenes spesielle stilling som følge av ratifisering av ILO 169, altså legge til rette for at samisk språk og kultur videreføres, og at de samiske rettighetene, inkludert landrettigheter, blir ivaretatt. Etter artikkel 4.1 hevder vi likevel at storsamfunnet kan gripe inn mot miljøskadelig praksis.
- Arbeide for at utmarksdomstolen får tilført ressurser slik at det er kapasitet til å få vurdert landrettighetskrav. Allemannsretten til ferdsel og opphold i utmark må respekteres uavhengig av om det etableres eiendomsrettigheter til områder.
- I tråd med ILO 169 artikkel 15 styrke lokalbefolkningens rett til å investere i, drifte og beskaffe fjordene. Siden kulturene som bruker fjordene overlapper vil vi at slik rett skal avhenge av geografisk tilhørighet, ikke etnisitet.
- Styrke Sametingets rolle som et rådgivende organ, og delegerer beslutningsmakt til sametinget på felt som angår samiske kultur, men ikke de andre kulturene.
- Anerkjenn reindrifta som en viktig samisk kulturbærende næring, og at det tilrettelegges for en driftsform som gir mange aktive utøvere uten at beiteområder overbelastes.
- Arbeide for å endre reindriften slik at kollektiv avstraffing i form av forholdsmessig reduksjon av reintall ikke lenger kan forekomme. Tvangstiltak må ramme de enkeltutøvere som driver uforsvarlig.
- Bremse kraftig mekaniseringa i reindrift, fiskerier og annen utmarksdrift. Det store forbruket av drivstoff og motorkraft gir høyt forbruk av ikke-fornybare materialer, press på naturressurser, færre yrkesaktive og en avhengighet av tilskudd, lån og markeder.
- Endre rammene rundt Siidaordningen slik at dette blir en kollektiv driftsform der alle deltagerne står som beslutningstakere, og slik at økonomisk utbytte fordeles mer rettferdig i forhold til arbeidsinnsats.
- At tradisjonelt håndverk, materialvalg og design blir dokumentert og videreført, og at det gis hjelp til å få slike produkter etablert i markeder både lokalt og utenfor landets grenser. Vi ønsker også å bidra til merkeordninger eller andre måter som bidrar til å sikre håndverkstradisjoner.
- Akseptere moderne varianter av pengefri økonomi og byttehandel etter lærdom av den samiske verde-relasjonen mellom vidde- og fjordbefolkning.
- At det arbeides med å få til flerspråklige skoler på grunnskolenivå. Flerspråklighet er etterspurt, og gir også elevene øvelse i å tilegne seg nye språk senere.
- At arbeidet med å innhente kunnskap fra kvensk, samisk og norsk tradisjonskultur blir styrket. Dette er i naturmangfoldsloven påkrevd før beslutninger, og vil for øvrig gi oss lærdom i overgangen til fornybarsamfunnet.
- At det anerkjennes at tradisjonskulturer også har sider som vi ikke ønsker å ha med videre, og at det spesielt jobbes med å gå bort fra kulturuttrykk som gir usunn livsførsel, skader psykisk helse, virker undertrykkende eller er til trussel for natur og miljø.
- At kvensk språk og kultur styrkes og opprettholdes, både for sin egenverdis skyld og for de bidragene det kan gi til resten av samfunnet.
- Utvide styret i Finnmarkseiendommen med mål om at flere grupper skal være representert.
- Styrke arbeidet med å få fram Finnmarks flerkulturelle historie og sporene av alle de forskjellige gruppene som utgjør vår fortid.

MINERALRESSURSER, ENERGI OG AVFALL

Fornybare ressurser må være hovedgrunnlaget for det framtidige samfunnets virksomhet. Utvinning og bruk av ikke-fornybare ressurser må skje sakte og rettferdiggjøres av behov, ikke marked. Det som i dag er søppel må gjøres til nye råvarer slik at behovet for avfallsdeponering reduseres sterkt.

De Grønne i Finnmark vil :

- Si nei til gruvedrift med høy forurensning og lav ressursutnyttelse, som sjødeponering og prosjekter uten bruksområder for gråberg.
- Være sterkt restriktive til mineralutvinning før ressurskatten er blitt økt fra dagens svært lave sats på 0,5 %. Denne ressursen tilhører også våre etterkommere, og skal ikke gis bort til utvinningselskaper.
- Avslutte oljealderen, både av klimahensyn og fordi dagens investeringer er kraftig statssubsidierte framtidige tapsprosjekt, og forøvrig forstyrrende for en sunn og mangfoldig norsk økonomi.
- Støtte prosjekter på lite utnyttet fornybar energi som tidevann, bølger, jordvarme og havvind.
- Jobbe for hjemfallsordninger for vindparker og annen arealkrevende fornybar energiproduksjon etter modell av måten vi har forvaltet vannkraftressursene.
- Modernisere og oppgradere eksisterende vannkraft og overføringsnett for elektrisitet.
- Vurdere vindparker og vannkraftprosjekter opp i mot de lokale naturkonsekvensene, men i hovedsak ikke akseptere oppdemming og endring av elveløp.
- Bygge ut energi og infrastruktur etter overordnede planer så vi unngår at summen av mange små inngrep til sammen blir betydelig, for eksempel i forhold til fugletrekk og reinbeite.
- At vi fortsetter og styrker den vellykkede satsningen på enøk-tiltak som har ført til at energiforbruket i private husholdninger er på vei ned, og hjelper innbyggerne til å ta i bruk de støtteordningen som fins.
- Gjøre det enkelt for privatpersoner å levere energi til strømmettet, og satse på desentralisert produksjon og energilagring slik at vi øker forsyningssikkerhet og reduserer behovet for overføringskapasitet.
- At fylkeskommunal eiendomsmasse skal være energiøkonomisk, fremstilt av miljøvennlige bygningsmaterialer og ha kompetent og tilstrekkelig oppfølging og vedlikehold for å sikre lang levetid.
- At fylkeskommunens egne kjøretøy skal være driftsøkonomiske, og på sikt skal de fleste

være uavhengige av fossile energibærere.

- Benytte mer lokal skog til materialer og energiformål, i takt med at vi ser ut til å få et varmere klima.
- Styrke lokal resirkulering framfor å frakte store mengder usortert avfall til forbrenning og sørge for at organisk materiale blir til matjord lokalt.
- Skape nye kretsløpsøkonomiske industrieventyr basert på ressurser som i dag er avfall, som for eksempel å bruke organisk materiale fra havbruket og mineralsk materiale fra bestående gruver til å fremstille gjødsel til jordbruksformål.

ET LEVENDE KYSTFISKE

Kystfisket er Norges fremste fornybare matproduksjon og må være en del av framtida. Vi mener at storsamfunnet ikke kan gjøre retten til denne ressursen til en omsettbare vare fordi kystbefolkningen har en udiskutabel historisk bruksrett. Vi vil satse på et fiskeri som er lite ressurskrevende og gir livskraftige samfunn langs kysten.

De Grønne i Finnmark vil:

- Videreføre Deltakerloven, Råfiskloven, Havressursloven og Fiskesalgslagsloven.
- Avvikle sytemet med omsettbare kvoter som fiskerne i utgangspunktet sa nei til. En tidsbestemt hjemfallsordning kan sikre at de som i dag har kjøpt dyre kvoter kan få igjen for sin investering, men at rettigheten på sikt kommer tilbake til fellesskapet som eier den.
- Kreve at produktforedling skjer lokalt slik at ikke Finnmark blir utplyndret ved å være råvareleverandør uten egen fiskeindustri.
- Prøve å etablere lokale forvaltningsmodeller eller fiskersamvirker i fjordene, slik at man kan investere i å bygge opp bestander uten å møte almeningsproblematikk.
- Prioritere en ressurseffektiv driftsform med mindre båter som venter på fisken. Det gir mindre forbruk av drivstoff, og mindre behov for å ta store lån for å etablere seg som fisker.
- Tilrettelegge og oppfordre til at det etableres lovlig omsetning av rund og foredlet fisk direkte fra båt. Det vil gi grunnlag for flere tomannssjarker, og muliggjøre kunnskapsoverføring mellom generasjoner av fiskere.
- Legge til rette for kombinasjonsdrift som tilpasser seg bestandsvariasjoner og landligge. Det betyr blant annet at man må holde investeringskravene lave, både når det gjelder kjøp av kvoter og båter.
- Fortsette å utvikle redskap som ikke gjør skade om det tapes i havet. Tapte "Spøkelsesgarn" kan ødelegge stedbundne bestander, og nedbryting av plastprodukter i havet er et forurensingsproblem.

- Styrke regelverket og oppsynet rundt turistfiske for å sikre at man ikke overbeskatter sårbare arter.
- Videreføre fiskerifaglige utdanninger i Finnmark, også i perioder med lavt antall søkere.
- Tillate kongekrabbefiske over hele Finnmark. Normalt ville en innført art som kongekrabbe vært svartelistet og forsøkt utryddet, vi er kritiske til det eksperimentet som foregår med å la den spre seg.

HAVBRUK

Det er i dag store miljøproblemer knyttet til sykdom, rømninger og utslipp av biologisk og kjemisk avfall fra fiskeoppdrett. Likevel er det varslet en tidobling av omfang i Finnmark med mål om at næringen skal være en av de som tar over etter oljealderen. Vi mener dette er uakseptabelt og vil ha en klar skjerping av regelverket og en utvikling som går i en annen og forsvarlig retning.

De Grønne i Finnmark vil:

- At all oppdrett av laksefisker, og annet industrielt fiskeoppdrett i havet må foregå i lukkede merder.
- Avvise lakseslakterier i eller svært nær nasjonale laksefjorder.
- Avvise grønnvaskingen som foregår gjennom såkalte grønne konsesjoner, og gå i mot slike ved mindre de innebærer at man driver i lukkede merder.
- At det innføres individmerking av laks og ørret for å få bukt med useriøse aktører som ikke har oversikt, eller ikke tar ansvar for rømninger.
- At avfall fra fiskeoppdrett gjøres til en ressurs istedet for å belaste våre økosystemer. Avfallet er rikt på knappe ressurser som fosfor, og vi vil at det skal samles opp og benyttes slik at vi får god ressursøkonomi, mindre forurensning og nye arbeidsplasser.
- At arealene som benyttes til akvakultur blir anerkjent som felleseie som ikke kan avhendes og omsettes slik det er lagt opp til med dagens lokalitets og konsesjonssystem. Ved behov kan det innføres hjemfallsbestemmelser slik at urettmessig privatisering av allmenningen kan tilbakeføres..
- At havbruket betaler leie til fellesskapet for arealene den benytter i allmenningen.
- At det settes av arealer, og satses på et havbruk som er basert på lokal produksjon framfor import av fôrressurser fra andre steder i verden. Alge- og skjellproduksjon er eksempler.
- Oppfordre til at kommunen gjennom sine kystsone- og arealplaner setter strenge og ryddige miljøkrav før de aksepterer etableringer.

- At det settes i gang et oppryddingsarbeid på lokaliteter der havbunnen er skadd av overgjødsling fra oppdrett.
- At alle utslipp fra oppdrett skal bli behandlet ettersom strenge regelverk som punktutslipp på land. Spesielt vil vi ha slutt på at lusebehandlingsmidler og kobber havner i sjøen.
- At det skal etableres utdanningsløp i Finnmark for et framtidsretta og økologisk bærekraftig havbruk. Det må også forskes på mulighetene for materialteknologi basert på dyrking av marine arter.
- At det skal settes i gang programmer for å tilrettelegge for økt tilvekst av villfisk i fjordene.

BÆREKRAFTIG LANDBRUK OG REINDRIFT

I en verden med knappe ressurser mener vi at det er vår plikt å drive jordbruk og sende dyr på beite når det kan gjøres innenfor de lokale økologiske rammene. Den reelle selvforsyningsgraden må opp, også ved at vi reduserer bruken av importert kraftfôr. Finnmark har i tillegg et spesielt fortrinn ved at vi dyrker under midnattssol i arktis og kan tilby eksklusive produkter.

De Grønne i Finnmark vil:

- Praktiserere et strengt jordvern og verne godt beiteland fra større utbygginger.
- Dersom matjord likevel bygges ned må det produktive topplaget flyttes, og det må finansieres og etableres ny matjord av høy kvalitet.
- Arbeide for andelslandbruk, småskalaprodusenter og gode omsetningsmuligheter for landbruks- og utmarksprodukter.
- Begrense den kraftige mekaniseringen som flytter årsverk fra landbruk og reindrift over til utstyrsleverandører og bankvirksomhet og gjør drifta avhengig av tilførte ressurser utenfra.
- Etablere pilotanlegg for biogass fra husdyrgjødsel, med mål om å redusere klimagassutslipp.
- Åpne for rensing av kloakkslam til gjødsling av gresseng og beite.
- Starte forskning på og videreutvikling av arktiske nyttevekster. Dette er produkter som kan ha et stort potensiale, og som kan være viktig for verdens matproduksjon som følge av klimaendringene.
- Styrke markedsføringen av eksklusive arktiske vekster som det kan være høy betalingsvilje for hos kvalitetsbevisste forbrukere.
- Styrke utdanningstilbud innen arktisk landbruk, blant annet innen beitebruk, energieffektivisering, småskalaproduksjon og bioenergi.
- Redusere beitetrykk på vidda fordi varme vintre kan gi mer ising og usikker mattilgang.

DYREVERN

Norsk lov stadfester dyrs egenverdi, og vi vil at de skal ha rett til gode leveområder og næringstilgang. Vi vil styrke både offentlige kontrollorganer og frivillige som gjør en avgjørende innsats for å følge opp ville og tamme dyr. Samtidig aksepterer vi både jakt, fiske og tap av dyr på beite så lenge dyrene lever gode liv i forhold til deres artstypiske behov.

De Grønne i Finnmark vil

- At det opprettes et eget Dyrepoliti. Vi vil flytte det offentlige ansvaret for dyrevernet fra Mattilsynet, til et eget dyretilsyn under Miljøverndepartementet.
- Forby oppdrett av pelsdyr, og forby import av pels fra oppdrett. I påvente av dette vil vi at økonomisk støtte til pelsdyrnæringen skal avvikles.
- Ha økt kontroll og strengere regler mot ulovlig jakt på vilt og rovdyr.
- Vil at all fremvisning av dyr som underholdning blir kontrollert med tanke på å sikre god dyrevelferd, og at lidelse og nedverdiggelse for dyr grunnet underholdningsformål ikke aksepteres.
- Oppfordre hunde- og katteeiere til ID-merking av dyrene sine, og stimulere til kastrering/sterilisering.
- Etablere hjelpesentre for mishandlede og hjemløse dyr. Dette ivaretas i stor grad av frivillige i dag, og det offentlige kan bidra til å støtte opp om og kvalitetssikre dette arbeidet, blant annet ved å gjøre den økonomiske biten forutsigbar.
- Innføre individuell merking av reinsdyr og laks, med tanke på å gjøre kontroll enklere og innføre konsekvenser for de som ikke ivaretar dyrehelse.
- Ha strenge regler for artskartlegging i forbindelse med større utbygginger.
- Ha streng praksis ved dårlig dyrevelferd i industrielt dyrehold som fiskeoppdrett, kyllingoppdrett, eggproduksjon.
- Styrke oppfølgingen av dyrehold i mindre format med tanke på å øke kunnskap om regelverk, sykdom og dyrevelferd.
- Tilby gode avlastningsordninger for de som holder dyr, spesielt med tanke på de som er alene om driften.
- Endre slakteristrukturen slik at dyretransporter blir kortere. Bruk av mobile slakterier og gårdsslakterier er en del av løsningen.
- At produksjonsstøtte og lånebetingelser til landbruket i større grad skal stimulere til investeringer i god dyrevelferd.

KLIMA

Erkjennelsen av at klimaet endrer seg krever at observerer sårbar arktisk natur ekstra nøye. Ville arter må ha robuste bestander som tåler uvante variasjoner. Klimaarbeidet må integreres i andre sektorer gjennom klimaplaner med konkrete virkemidler.

De grønne i Finnmark vil:

- At Finnmark fylkeskommune skal føre klimaregnskap for fylket.
- Styrke vær- og miljøovervåkingen som fins i fylket.
- Bygge opp havari- og oljevernberedskap siden vi kan vente økt skipstrafikk i Barentshavet og østover.
- Styrke forskningen på arktiske økosystemer både med tanke på å ta vare på naturmangfoldet, og å vurdere om en kan beskatte eller dyrke nye arter.
- Innhente og systematisere de observasjonene som naturbrukende næringer gjør, med tanke på at dette er en viktig del av kunnskapsgrunnlaget om endringer i naturen.
- Vurdere endringer i fylkeskommunale innkjøpsrutiner for å sikre at en velger klimavennlige løsninger.
- Styrke infrastruktur som broer, avløp, linjenett og menneskelig beredskap med tanke på at vi kan forvente villere og våtere vær framover.

SAMFERDSEL

Produksjon og omsetning basert på fornybare ressurser krever også at vi har en pålitelig infrastruktur. Dagens infrastruktur er basert på rikelig tilgang med fossil energi og oljeprodukter og må gradvis moderniseres. Vi må også styrke kollektivtrafikken og gjøre den fristende å bruke.

De Grønne i Finnmark vil:

- Jobbe for at mer av varetransport kommer over på båter og fortsatt satse på hurtigruten som et middel for å binde kysten sammen og frakte folk og varer.
- Stille strenge utslippskrav ved anbud på kollektivtrafikk som busser, ferger og hurtigbåter.
- Styrke busstilbudet, men samtidig være kreative for å bidra til at det tas mer i bruk enn i dag
- I utgangspunktet ikke ha nye veistrekninger. Lokalt erkjenner vi likevel at vi enkelte steder kan lage nye forbindelser som kompletterer eksisterende veinett og gir omkjøringsmuligheter og store besparelser.

- Fortsette prosessen med å modernisere veinettet i Finnmark. Mange strekninger holder i dag en standard som reduserer levetiden på kjøretøy og gir stort vedlikeholdsbehov og hyppige stengninger.
- Vurdere å be om strengere grenser for akseltrykk på vogntog. Det er kjent at tungtrafikken sliter ut veiene, og denne kostnaden må komme på varetransport, ikke de offentlige veibudsjettene.
- Få på plass et nett av hurtigladestasjoner for elbiler slik at denne teknologien også kan tas i bruk på langkjøring, primært sommerstid.
- Sette av midler til å lønne frivillige organisasjoner til å ta medansvar for rasteplasser langs veiene. I dag er mange steder skjemet av forsøpling, og vi tror at den beste måten å få slutt på dette er å ta i bruk potensialet i frivilligheten.
- Se på mulighetene for å starte bitumenproduksjon fra lokalt trevirke. Bitumen er bindestoffet i asfalt, og utvinnes fra olje. Dette vil bli mangelvare nå når vi er i ferd med å avslutte oljealderen.
- At vi som et fylke med mange småfly ser på mulighetene for ikke-fossile energibærere i lufttransporten. Klimagassutslipp som skjer fra fly er langt mer virksomme enn utslipp som skjer på bakkenivå.
- For øvrig ha en differensiert samferdselspolitikk der byene styrker kollektivtransport og gang- og sykkelveier, men at vi ikke kommer utenom privatbilisme på mindre steder.

ETISK HANDEL OG MILJØVENNLIG FORBRUK

I anerkjennelsen av at internasjonal konkurranse kan gå på bekostning av miljø- og arbeidsrettigheter må fylkeskommunen gå foran som en etisk innkjøper. For en del varer kan det være energibesparelser ved å handle lokalt. Det offentlige har også en rolle som marked når mer miljøvennlige løsninger sliter med å komme opp i et omfang som gjør produksjonen lønnsom.

De Grønne i finnmark vil:

- At fylkeskommunens større innkjøp og investeringer har et klimaregnskap som viser hvor stor forurensing forskjellige alternativer står for.
- At fylkeskommunen prioriterer varer som er lokalt produsert, som er etikk- og miljøsertifisert eller som er økologisk produsert.
- At det skal være etiske krav til hvordan fylkeskommunen plasserer sine penger i finansmarkedet.
- Innføre kjøttfri dag i offentlige institusjoner, virksomheter og kantiner, og at det skal eksistere tilbud om økologisk eller vegetarisk mat.

- At gjenbruk, vedlikehold og kvalitetskriterier legges til grunn for offentlige innkjøp.
- At det er mulighet for offentlig innsyn i innkjøp, investeringer og anskaffelser så en sikrer redelighet.

KULTUR

Et rikt kulturliv vil gi oss høyere livskvalitet enn høyt materielt forbruk, kjøpepress og statusjag. Vi ønsker et mangfoldig kulturliv der det er lav terskel for å delta. Vår satsing på kultur får vi tilbake i form av livsglede, folkehelse og kreativitet.

De Grønne i Finnmark vil:

- Stimulere kommunene til å gi bedre og mer forutsigbare støtte til musikk- og kulturskoler, slik at ventelister kortes ned.
- Jobbe for at lavterskeltilbud økes, og etablere flere øvingslokaler i kommunene. (Også fellesverksteder, øvingsrom, lydstudio og danserom).
- Stille offentlige områder og lokaler til gunstig disposisjon for kulturlivet og festivaler i fylket.
- Støtte og styrke musikk- og kulturfestivaler. Disse bidrar til å skape lokal trivsel og tilhørighet, og bidrar gjennom inspirasjon og støtteordninger til å få fram nye generasjoner utøvere med forankring i Finnmark og Nord-Norge.
- Jobbe for bevaring av kulturarv; både norsk, samisk, og kvensk.
- Ta spesielt vare på førkrigsbebyggelse, og etablere interessante miljøer rundt slike lommer.
- Støtte tiltak som formidler vår mangfoldige tradisjon og kulturarv arv til alle fylkets innbyggere.
- Støtte tiltak som tar vare på håndverkstradisjoner og fører dem videre til neste generasjoner.

HELSE OG LIVSKVALITET

Sykehus skal styres etter medisinske, og ikke forretningsmessige prinsipper og i hovedsak være offentlig, men vi ønsker private, ikke-kommersielle aktører velkommen. Fylkeskommunen bør i enda større grad jobbe med folkehelse og se på dette som forebygging av dyre behandlinger i helsevesenet. Forebygging bør også være rettet mot god psykisk helse, og Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for mer åpenhet om psykisk sykdom og gode behandlingstilbud i Finnmark.

De Grønne i Finnmark vil:

- Gjøre tannhelsetjenesten gratis frem til fylte 25 og at tannhelsetjenesten skal inkluderes i egenandelsordningen gjennom folketrygden.

- Opprettholde en desentralisert sykehusstruktur, med særlig vekt på god akuttberedskap og tilgjengelig transport.
- Rette søkelyset mot – og sette større krav til – tilrettelegging av samfunnet for mennesker med funksjonshemninger, utviklingshemninger og kronisk sykdom.
- At offentlig investeringsstøtte til private aktører i velferdssektoren må tilbakeføres ved opphør av virksomheten eller kontraktsforholdet.
- At krav til universell utforming følges opp ved alle kommunale og fylkeskommunale byggeprosjekter og arealplanlegging.
- At det legges økt vekt på forebygging av overvekt og andre livsstilssykdommer.
- Støtte breddeidretten.
- Utvikle grønne lunger som sikrer muligheten for de som driver uorganisert fysisk aktivitet og lek i trygge omgivelser.
- Oppfordre og støtte etablering av lekeplasser i hele fylket.
- Støtte samarbeid mellom kommuner og frivillige organisasjoner som har fokus på psykisk helse.
- Bidra til at det utvikles bedre aktivitetstilbud og møteplasser for personer med psykiske problemer.
- Gi rusmisbrukere et sterkt og bredt sammensatt ettervern etter behandling.
- At eldre sikres god pleie og omsorg for å kunne bo hjemme, ha kontakt med naturen og delta aktivt i samfunnslivet.
- At eldre som har bodd sammen også har denne retten ved flytting til omsorgsinstitusjon.
- Fremme individuelt tilpassede løsninger med ulike boalternativer, som generasjonsboliger eller bokollektiver.
- Bidra til utvikling av boformer som danner rammer for fellesskap og mangfold, for eksempel ved å bygge i tilknytning til kafe, bibliotek, og andre arenaer for aktiviteter og arrangementer.
- Sikre økt grunnbemanning og tverrfaglige tilbud ved ulike omsorgstiltak, så de eldre sikres stabilitet og trygghet, uten stadige utskiftninger i personalet.
- Tilrettelegge mer for frivillig innsats som supplement i eldreomsorgen. Pårørende må gis bedre mulighet til permisjon og omsorgslønn for å ta seg av sine nærmeste.

- At eldre under omsorg har muligheter til å ha kontakt med dyr.
- Forebygge ensomhet, fysisk inaktivitet og depresjon hos eldre, f.eks. gjennom opprettelse eller økt støtte av eksisterende lokale samlingssteder, aktivitetssentre og besøksordninger.
- Sikre drift av ordninger som Den kulturelle spaserstokken.

INTEGRERING

Finnmark er et fylke med lang tradisjon for åpne og inkluderende innbyggere. Dette må også gjelde mennesker som har måttet reist fra sine hjem på grunn av sult, voldshandlinger eller forfølgelse, samt vanskelige arbeidsforhold. Vi må tenke på hvordan vi skulle ønske våre barn ble tatt i mot dersom vi er i en uutholdelig situasjon, og legge dette til grunn for våre ordninger.

De Grønne i Finnmark vil:

- Jobbe for at kommuner tar i mot flere flyktninger og asylsøkere enn i dag slik at tiden på «vent» i statlige mottak går ned, etter godkjent opphold er gitt.
- Jobbe for at de statlige overføringene for bosetting av flyktninger i kommuner bedres.
- Belønne god integrasjon i kommuner økonomisk.
- Styrke frivillige tiltak som Røde Kors sine flyktningeguides, flerkulturelle møteplasser og oppmuntre til samarbeid med frivillige organisasjoners arbeid med innvandrere og særlig innvandrerungdom.
- Styrke frivillige tiltak mellom friluftsansjoner og resten av befolkningen, med særlig vekt på flyktninger og asylsøkere.
- Arbeide for at flere flyktninger og asylsøkere kan bidra i frivillighetsarbeid. Både som en måte å aktivisere dem på før de får opphold eller kommer i vanlig arbeid, og for å skape integrering.

SKOLE OG OPPVEKST

Vi tror på at mangfold og rom for mestring på forskjellige arenaer er det som gir flest en god skolegang og barndom. Det skal være rom for å oppleve mestring også utenfor skolen og vi ønsker ikke en utvikling hvor vi beveger oss mot en institusjonalisering av barndommen. Vi vil ha lokaliseringer som muliggjør kontakt mellom generasjonene, og inspirerende omgivelser med grønne arealer og matproduksjon.

De Grønne i Finnmark vil:

- At barn i barnehage og skole får større muligheter til kontakt med flere generasjoner gjennom samarbeidsprosjekter med andre institusjoner i kommunen.

- Gjøre barnehageordningen mer fleksibel. Det må være en reell mulighet for valg mellom hel- og deltidstilbud.
- Akseptere private ikke-kommersielle tilbud som supplement til det offentlige utdanningstilbud.
- Innføre ”Grønt Flagg” i alle offentlige skoler og barnehager i Finnmark, en ordning som omfatter både miljøopplæring og miljøsertifisering.
- Øke kunnskapen om matproduksjon og økologi og arbeide for at skoler får egen skolehage/tilgang til parseller i nærområdet
- Gi skolefritidsordningen et styrket pedagogisk innhold.
- At praktiske emner og oppøving av motoriske ferdigheter får en større plass i grunnskolen og at elevene får større adgang til å lære praktiske fag.
- Styrke båndene mellom skolen og samfunnet, blant annet ved at elevene, som ledd i undervisningen, deltar i praktiske og samfunnsnyttige oppgaver i lokalmiljøet.
- Innføre en time fysisk aktivitet om dagen i skolen.
- Ta lærere som forteller om rapporteringskrav som går ut over vanlig pedagogisk arbeid på alvor og sterkt redusere krav til rapportering som ikke er med på å fremme læring hos elevene.
- Utvide ordningen med frukt og grønt itil å omfatte hele grunnskolen, og, på sikt, innføre et varmt skolemåltid hver dag.
- Styrke elevenes arbeidsmiljø slik at de trives i skolen. Elever og foresatte må ha mulighet til å kreve at skolen setter inn tiltak ved mobbing og utfrysing
- Ikke øke timetallet per dag i skolen.
- Øke bevilgningene og sikre drift av Den kulturelle skolesekken og Den naturlige skolesekken.

VIDEREGÅENDE UTDANNING

Vi mener slutten på oljealderen vil styrke mangfoldet i norsk økonomi ved å gjøre en rekke andre næringer lønnsomme med norsk lønnsnivå. Vi vil likevel fortsatt være et høykostland der vi trenger kompetent og godt utdannet arbeidskraft. Samtidig skal utdanningen også handle om å gi rom for kritisk tenking og refleksjon så vi får et samfunn med deltagende borgere.

De grønne i Finnmark vil:

- Ha en ny giv for yrkesfag, med statusøkning knyttet til at det er disse unge menneskene som

skal ta vare på og bygge fornybarsamfunnet.

Gi elever muligheten til å stryke opptil 14 dager fravær fra vitnemålet, for politisk eller organisatorisk arbeid.

- Ha yrkesrelevant praksisopplæring fra første år på yrkesfaglige program i videregående skole. Praksisen skal skje i samarbeid mellom skole og næringsliv.
- Gi fullt utstyrsstipend til elever på yrkesfag, i tråd med gratisprinsippet.
- Satse på praksisbrevordningen, som ser ut til å gi flere ungdommer utbytte av videregående opplæring.
- Sette ned et utvalg som skal se på det framtidige behovet for arbeidskraft i fylket nå som vi ikke lenger vil ha et lønnsnivå preget av oljenæringen.
- Utrede en innbetalingsordning til et dedikert lærlingfond, etter dansk modell, hvor bedrifter i en bransje betaler penger til en pott som brukes til å skape lærlingplasser.
- Stille krav om at bedrifter som deltar i større offentlige anbud skal være opplæringsbedrifter, og ha lærlinger på det aktuelle prosjektet.
- Pålegge kommunene å ta i mot lærlinger innen helse- og oppvekstfagene, der elever står uten lærlingplass.
- At fylkeskommunen skal ta inn og utdanne lærlinger, spesielt innen praktiske fag, energiøkonomisering, vedlikehold og rehabilitering av natur.
- Styrke utdanning innen naturopplevelser kulturnæringer, håndverk, design og estetiske fag. Dette vil bli etterspurt i en moden økonomi som etterspør kvalitet og opplevelser framfor massekonsum.
- Utvikle fagene i videregående opplæring til å tilfredstille kravene i et fremtidsrettet Grønt næringsliv, blant annet gjennom å utvikle innovasjon og entreprenørskap som eget fag i videregående opplæring, og gi alle elever tilbud om å delta i Ungdomsbedrifts-ordninger.
- Videreutvikle og styrke modellene for desentralisert og nettbasert utdanning, med spesiell bevissthet rundt sosial oppfølging, selvdisiplin og arbeidsplanlegging.
- At det beholdes og utvikles læresteder for fiskerier, landbruk, havbruk og naturbruk og reiseliv spredt rundt i Finnmark. Områder uten læresteder mister impulser fra ungdomsgenerasjonen. I tillegg vil vi ha fremtidsrettede tekniske fagutdanninger så vi får tatt i bruk moderne teknologi.

ARBEIDSLIV

Vi vil prioritere kortere arbeidstid framfor økt materielt forbruk.. Redusert arbeidstid vil gjøre at

det blir mere tid til frivillig arbeid, omsorg for nær familie, politisk virksomhet, refleksjon og naturopplevelser. Samtidig vil vi gjøre arbeidslivet tilgjengelig for flest mulig av våre innbyggere, uavhengig av kjønn, alder, arbeidskapasitet, etnisitet eller grad av funksjonshemming.

De Grønne i Finnmark vil:

- Legge til rette for forsøk og avtalefestede ordninger med kortere arbeidstid.
- I samarbeid med arbeidstakerorganisasjonen finne organisering som gjør at vi blir kvitt uønsket deltid.
- Fortsatt ansette folk i faste stillinger, da framstår vi som seriøse og kan klare å tiltrekke oss og holde på kompetent arbeidskraft.
- Skape flere jobber for mennesker med nedsatt funksjonsevne i offentlig sektor og tilrettelegge for at private bedrifter ansetter folk med funksjonshemninger.
- Ta i bruk Finnmarks potensiale for økoturisme og gårdsturisme, noe som kan skape arbeidsplasser og være med på å synliggjøre de unike naturverdiene i fylket.
- styrke regionale aktører som kan gi nettverk, opplæring, rådgivning og støtte til lokale gründere og bedrifter under etablering.

PERSONVERN, DEMOKRATI OG DIGITALE RETTIGHETER

Internett, kultur og kunnskap er viktige allmenninger som må vernes mot inngrep. Med dagens teknologi kan vi få en verden der kunnskap er fritt tilgjengelig for alle, der landegrenser viskes ut, og der mennesker kan organisere seg og skaffe seg informasjon. Vi mener demokratiets oppgave også er å beskytte mennesket fra en kontrollerende og detaljstyrende stat, overvåkning og ensretting.

De Grønne i Finnmark vil:

- At utbygging av digital infrastruktur intensiveres for å minske klaseskillet som har oppstått mellom mennesker og steder som har tilgang på internett og de som ikke har.
- At det skal bli enklere å gjennomføre elektroniske møter, for eksempel med spesialisthelsetjeneste og offentlige saksbehandlere. Det offentlige bør tilby egnede lokaler og hjelp med videokonferanser for de som ikke har økonomi eller ferdigheter til å gjøre dette selv.
- At overvåkning av landets innbyggere, inkludert nettbruk, skal være strengt regulert og at omfanget skal være offentlig kjent og at de som har blitt overvåket vanligvis skal bli informert og få innsyn i ettertid.
- At enkeltmennesker skal ha rett til å sende kryptert informasjon bruker til bruker over nett.

- At journaler, rettsdokumenter, politianmeldelser, og offentlig saksbehandling skal være lettere å sende elektronisk. Saksgang bør ikke lenger forsinkes av at man venter på papirpost.
- Styrke klientutvalg og politisk oppnevnte nemnder på områder som dyrehold, sosiale tjenester, psykisk helse og barnevern. Dette er områder med mulighet for utøvelse av makt over enkeltindividet, og dette må kontrolleres nøye av politisk nivå.
- At detaljerte direktiver, spesielt innenfor fiske og landbruk, må innføres sakte og gis unntaksordninger eller rom for skjønn slik at vi ikke presser bort de som driver tradisjonelt og godt.
- Jobbe for at det ikke lenger benyttes kollektiv avstraffelse når allmenninger skades. Dette gjelder både den digitale allmenningen, og allmenninger som fjorder, ville bestander og beiteland. Lovverk og myndigheter må må begrense verstinger, ikke angripe hele kulturer.
- Vil jobbe for at det skal være åpenhet og gjennomsiktighet om eierskap av mineralrettigheter og andre ressurser.